

ΣΑΝ ΟΝΕΙΡΟ

Αὐτὸς ὁ τίτλος μου ἔρχεται πρῶτος διὰ τὸ διήγημα, τὸ ὁποῖον σκοπεύω νὰ γράψω· οἱ λόγοι δὲ διὰ τοὺς ὁποίους τὸν προτιμῶ παντὸς ἄλλου, τὸν ὁποῖον θὰ εὕρισκα κατόπιν, εἶνε δὺς· Πρῶτον ὅτι τὴν ἔκφρασιν αὐτὴν μετεχειρίσθη ἡ δυστυχὴς ἡρώϊς μου θέλουσά ποτε νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν βραχεῖάν της εὐτυχίαν· καὶ δεύτερον ὅτι καὶ εἰς ἐμὲ διήγειρε τῶ ὄντι τὴν ιδέαν ὀνείρου εὐαρέστου τὸ γλυκὺ μελιχρὸν φῶς, τὸ ὑποῖον διέχυνεν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς οἰκίας της κρεμαστὸς λαμπτήρ, ἀναφθεῖς τὴν πρῶτην ἐσπέραν τῆς εὐτυχοῦς περιόδου τῆς ζωῆς της καὶ σβεσθεῖς ἀποτόμως τὴν τελευταίαν.

Ἐκ τούτου βλέπετε ὅτι ἡ ἱστορία, τὴν ὁποίαν θὰ διηγηθῶ, εἶνε ἀληθὴς, ὅπως ὅλαι μου αἱ ἱστορίαι· διότι δὲν ἔγραψα ποτὲ σχεδόν, ἄνευ ἐνδοσίμου ἐκ τοῦ πραγματικοῦ βίου. Τὸ ἔργον μου εἶνε ἀπλῶς ἀντιγραφή, ἀλλ' ὑπὸ τινος ὅρου. Ἀποκρύπτω ἐν πρώτοις τὰ ὀνόματα, συγχύζων τὰ γεγονότα καὶ τοὺς χαρακτῆρας τόσο, ὥστε εἰς τὸν ἀδιακρίτον ἐξεταστὴν νὰ φαίνωνται ταῦτα καθαρῶς φανταστικά, ὅσον παρίστανται πραγματικά εἰς τὸν ἀληθῆ ἀναγνώστην. Συμπύσσω ἐξ ἄλλου ἢ ἐπεκτείνω τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε ν' ἀποτελεῖται ἐξ αὐτῆς ὅσον τὸ δυνατόν καλλιτεχνικώτερον σύνολον. Τελευταῖον, ἐκλέγω καὶ ἀναδεικνύω ἐκ τῶν μερῶν αὐτῆς ὅσα εἰς ἐμὲ ἀρέσουσι περισσότερο καὶ τὰ χρωματίζω ἀναλόγως τῆς ιδιοσυγκρασίας μου, ὥστε ἐπὶ τοῦ ὅλου νὰ ποτυπωθῇ ἡ σφραγὶς τῆς ἰδίας μου ἀντιλήψεως· τοῦτο δ' ἀποτελεῖ ὅλην τὴν πρωτοτυπίαν εἰς τὰ ἔργα ἡμῶν τῶν ἀντιγραφῶν, τὰ ὁποῖα δὲν εἶνε ἡ *la nature vue à travers un temperament*, κατὰ τὸν ὅρισμόν τοῦ Ζολᾶ. Δὲν εἶνε βέβαια ἀνάγκη νὰ προσθέσω ὅτι, πρὸ πάντων τὸ τελευταῖον τοῦτο, γίνεται χωρὶς ἐγὼ νὰ ἔχω οὐδὲ τὴν παραμικρὰν συνειδήσιν τῆς ἐργασίας μου.

Κατὰ ταῦτα, θὰ ὀνομάσω τὴν ἡρώϊδα μου Μαρίαν, θὰ ὑποθέσω δὲ ὅτι ἡ οἰκία μὲ τὸν με-

λιχρὸν λαμπτήρα κεῖται ἐν Ζακύνθῳ. Οὕτω δύναμαι νὰ προχωρήσω ἢ μᾶλλον νὰρχίσω τὴν διήγησίν μου, φροντίζων νὰ ἐξαίρω τὰ χαρακτηριστικώτερα αὐτῆς σημεῖα· Τὸν ἔρωτα τουτέστι τοῦ Πέτρου Ἡρακλειώτη, νέου εὐγενοῦς καὶ πλουσίου, πρὸς τὴν Μαρίαν Δόξα, πτωχὴν κόρην τοῦ λαοῦ, καταλήξαντα εἰς κοινωνικῶς ἀνάρμοστον καὶ σκανδαλώδη γάμον. Διὰ νὰ ἔλθῃ φυσικὸν τὸ γεγονός, πρέπει νὰ λάμψῃ πρὸ

Ο ΠΑΠΑΣ ΛΕΩΝ ΙΓ'.

τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου ἡ ὠραιότης τῆς Μαρίας, ξανθῆς, γαλανθῆς, λεπτῆς, μὲ ὠσειδῆς πρόσωπον, μ' ἐπίχαρι ἀνάστημα, μὲ λεπτὴν ἐπιδερμίδα, ὑπενθυμιζούσης μοι, ἐν ᾧ τὴν περιγράφω, μίαν παλαιὰν ἐρωμένην, διὰ τὴν ὁποίαν ἀφῆκα ὀλίγους, ἀλλ' ἐπωδύνους στεναγμούς... Ἐντὸς τοῦ φωτός τῆς καλλονῆς ταύτης θὰ ἐξωραισθῶσιν ὅλα τὰ λοιπὰ αἰσθήματα καὶ πράγματα· ἡ σεμνότης καὶ ἡ καλὴ τῆς κόρης ἀνατροφή· ὁ θερμὸς ἔρωσ τὸν ὁποῖον ἀνταπέδωκεν εἰς τὰς ἐκ-

δηλώσεις τοῦ Πέτρου· ἡ περιφρόνησις τούτου ἐναντίον τῶν προλήψεων τῆς κοινωνίας, καὶ ἰδίως τῆς ἀριστοκρατικῆς, τὴν ὁποίαν ἐμίσει· ἡ παντελής ἐν τῷ οἴκῳ, ἐκ τοῦ θανάτου τῶν στενῶν συγγενῶν, ἀπομύωσις του· ἡ νεότης του καὶ ἡ ἀπόλυτος περὶ τὸ ἐνεργεῖν ἐλευθερία του. Ὅλα ταῦτα πρέπει νὰ παρασταθῶσιν ἐναργῶς, ἄνευ φλυαρίας, καὶ νὰ δικαιολογηθῶσι, διὰ νὰ μὴ ξενισθῇ ὁ ἀναγνώστης πρὸ τοῦ γάμου. Ἡ ἐκ πλημμελοῦς ἐκτελέσεως παρεκτροπὴ ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ, ἀποτελεῖ ἀσύγγνωστον λάθος εἰς τὸ πραγματικὸν διήγημα.

Μετὰ τὸν γάμον, εὐθὺς θάναφθῇ ὁ μελιχρὸς λαμπτήρ εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἀπεράντου οἰκίας, κλειστῆς τέως καὶ σκοτεινῆς, ὡσεὶ πενθούσης. Εἶνε τὸ σύμβολον τοῦ ὠραίου φωτός, ὅπερ ἔλαμψεν ἐν αὐτῇ, τῆς καλλονῆς, τοῦ ἔρωτος, τῆς εὐτυχίας... Πρέπει νὰ εἰσέλθωμεν καὶ νὰ περιγράψωμεν τὸν σεμνὸν κόσμον τῶν αἰθουσῶν, τὴν ὠραίαν θέαν τοῦ ἐξώστου, τὰ εὐθαλῆ ἄνθη τοῦ ἀνδῆρου. Θὰ θαυμάσωμεν τὴν γλυκεῖαν καὶ

ήρεμον ζωήν τών ήγαπημένων συζύγων, έν τῷ μέσῳ ὀλίγων ἀφωσιωμένων φίλων, άνευ οὐδεμιάς πεισματικῆς ἐπιδείξεως. Ἐδῶ θά ένθυμηθώμεν — έκ νόμου ψυχολογικοῦ καί χάριν καλλιτεχνικῆς ἀντιθέσεως — τήν πρώτην ἐποχήν τοῦ έρωτός των, ἀγωνιώδη, ἀβεβίαν τόν πτωχικόν οἰκίσκον τῆς Μαρίας· τὸ ισόγειον παράθυρόν της μέ τās γάστρας τοῦ βασιλικοῦ· ένα πατέρα δύστροπον καί κικόν, ὁ ὁποῖος τήν ὕβριζεν αἰώνίως· μίαν μητέρα ἀγαθήν, ἐλαφράν, ὑποθάλπουσαν έκ στοργῆς εὐέλπιδος τόν έρωτα τῆς θυγατρὸς της· κάτι ἐπιστόλια ἐπὶ κοινῷ χάρτου, ἀλλὰ λεπτά καί ὠρθογραφημένα . . . μίαν συνέντευξιν παλμῶδη εἰς τὸ νύκτιον σκότος ἀδιεξόδου τινός ὁρομίσκου, ὅταν ήρχισεν ἀσπλάγχως νά βρέχη ἐπὶ τοῦ πηλώδους ἐδάφους . . . μίαν ἐκπληξιν γενικὴν εἰς τās περί γάμου προτάσεις καί μίαν χαρὰν ἄμετρον τήν ἐσπέραν τῆς τελετῆς, ὅταν ὑπεράνω ὄλου τοῦ θορύβου ὑψώθη ἡ στριγμῶδης φωνή τῆς κυρᾶ-Στάθαινας, τῆς καλῆς γειτόνισσας, ἡ ὁποία ἐσταυροκοπήθη καί ἀνέκραξε :

«Δόξα σοι ὁ Θεός, Θεέ μου! Τὸ εἶδα καί ἐτοῦτο!»

Οὕτω θά ὑποτυπωθῆ ἡ μεταβολή έν γένει τοῦ βίου. Ἡ κυρᾶ Στάθαινα προσελήφθη ὑπέρβητρια. Ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ πατρικοῦ οἰκίσκου, χάρις εἰς τήν εὐτυχῆ θυγατέρα, διεχύθη έν ῥόδιον ἐπιχρῖσμα καί έντός αὐτοῦ ἡ μάλλον άνετος εὐζωία· ἀντὶ τών ὕβρεων τοῦ πατρός, αἱ θωπεῖαι τρυφεροῦ συζύγου· ἀντὶ τῆς πρώτης ἀθλιότητος, σκηναὶ ἀντάξια εἰδυλλίου. Ἀλλὰ μακρόθεν . . . Δέν πρέπει νά εἰσέλθω ἀδιάκριτος εἰς τόν κοιτῶνα τών συζύγων· ἡδυπαθῆ κοιτῶνα μέ κυανῆν τοιχοστρωσίαν, βλέποντα πρὸς τήν θάλασσαν.

Ὅπως δῆποτε τὸ πρῶτον κεφαλαῖον πρέπει νά τελειώσῃ μέ καμμίαν σκηνήν, μέ κανένα διάλογον. Ὁ διάλογος τοῦ διηγήματος, φυσικός, σπάνιος καί σύντομος, δέν ἀρκεῖ νά συντελῆ μόνον εἰς τήν ἐξέλιξιν τῆς ὑποθέσεως, ἀλλὰ πρέπει νά ἦνε καί χαρακτηριστικός, νά ζωγραφίζῃ ἀμέσως τὰ συνομιλοῦντα πρόσωπα, τους τρόπους των, τās σχέσεις των, τās συνηθείας των. Οὕτω δύναται νά φανῆ ἡ ἀρρενωπὴ περιπάθεια τοῦ Πέτρου, ἡ τρυφερότης τῆς Μαρίας, καί τών δύο ὁ ἀμοιβαῖος έρωτας, ὁ ἐξευρίσκων νέας πάντοτε ἐκφράσεις, νέας ἀσχολίας, νέας τέρψεις. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ σκηνῇ πρέπει νά έντυπωθῆ καλῶς εἰς τόν ἀναγνώστην, ἡ ἀνέφελος εὐτυχία, ἡ βασιλεύουσα έν τῇ ἀπεράντῳ οἰκίᾳ, μέ τόν μελιχρὸν λαμπτήρα τῆς εἰσόδου.

Ἀσθενής . . . ὁ Πέτρος εἶνε ασθενής. Πρέπει νά λεχθῆ εὐθύς καί άνευ περιφράσεων. Ὁ ἀναγνώστης διὰ τούτου μόνου θά αἰσθανθῆ, ἔστω

καί ἀμυδρῶς, τὸ ἀπρόοπτον τὸ θλιβερόν, ὡς τὸ ἠσθάνθη ἡ Μαρία έν μέσῳ τῆς εὐτυχίας της, τήν δαίλην ἐκείνην ὅταν δύο φίλοι του ἔφερον ἐφ' ἀμάξης τόν Πέτρον, λιποθυμήσαντα αἰφνιδίως έν τῇ λέσχῃ.

Θά ἐξαπλωθῆ ἐπὶ μιᾶς κλίνης, στερεᾶς χρυσοειδοῦς, μέ διαφανῆ παραπετάσματα, καί έντός τοῦ κοιτῶνος, σιγηλοῦ καί ἡμιφωτιστοῦ, θά ἐξακολουθήσῃ βαίνουσα ἡ δρᾶσις. Δέν πρέπει νά λησμονηθῆ ἡ προτεταμένη κοιλία τοῦ ἱατροῦ, τὰ μέλανα τόξα τών ὀφθαλμῶν τῆς Μαρίας καί έν δοχεῖον τεφρόν ἐπὶ τῆς τραπέζης, μέ δεσμίδα ῥόδων, καθημέραν ἀνανεουμένην. Θά ζωγραφηθῶσιν ἡμέραι καί νύκτες πλήρεις ἀγωνίας, θλίψεων, ἀγρυπνιῶν. Καί ἡ ἀσθένεια βαίνει ὀλοέν ἐπὶ τὰ χεῖρα. Συγκροτεῖται έν ἱατρικόν συμβούλιον, κατόπιν ἄλλο, καί τρίτον. . . ἀλλ' εἶνε ἀνωφελῆ. Ὁ Πέτρος θάποθάνῃ. Αὐτὸ λέγουσιν ὅλοι οἱ ἱατροὶ πρὸς τους φίλους τοῦ ἀσθενοῦς, ἀνυψοῦντες τους ὀφθαλμούς πρὸς τήν ὀροφήν. Ἀλλ' ἡ Μαρία ἀγνοεῖ τὰ πάντα καί ἐξακολουθεῖ πιστεύουσα εἰς τὰ ἐλπίδας, τās ὁποίας εὐσπλάγχως τῇ ἐμπνεύουσιν. . .

Λέξεις τρυφεραὶ ἀγάπης αἰωνίου, αἱ τελευταῖαι τοῦ Πέτρου πρὸς τήν σύζυγόν του, θάποπερατώσωσι τήν πένθιμον σκηνήν. Ἡ τελευταία πνοή θάποδοθῆ τὸ πρῶνί ένωρίς, μόλις ἡ ἠὼς χύσῃ γαλακτόχρουν τι φῶς έν τῇ σκοτίᾳ τοῦ κοιτῶνος . . . Τὸ κεφάλαιον πρέπει νά ἦνε σύντομον ὡς ἡ ἀσθένεια, καί νά διακόπτεται ἀποτόμως ὡς ὑπὸ τοῦ θανάτου. Προσοχὴ εἰς τὸ ὕφος· ἡ φράσις τόρα νά ἦνε μακρὰ καί ἀγωνιώδης, ὡς ἡ θλίψις καί ἡ ἀγρυπνία. Λέξεις τινές μόνον διακεκομμένοι θά φέρονται ἐδῶ καί ἐκεῖ έν μέσῳ ἀποσιωπητικῶν, ὡς οἱ στεναγμοί, τὰ δάκρυα καί τὸ ψυχορράγημα . . .

Ἀποθνήσκει άνευ τέκνου, άνευ διαθήκης. Ἡ Μαρία ἀπομένει ἔρημος καί ἀπροστάτευτος. Ἐπέρχεται τότε τὸ σηῆνος τών μακρινῶν συγγενῶν, ἐχθρικῶς ἀπ' ἀρχῆς διακειμένων καί πρὸς αὐτήν καί πρὸς τόν Πέτρον, έν σηῆνος ἀρπακτικόν, κατακτητικόν, ἀσπλάγχγον. Ἐρίζουσι, διαρπάζουσιν, ὕβρίζουσι, ληστεύουσι. Μεταξύ αὐτῶν δέν θά λησμονηθῆ γηραιὰ κυρία ἀριστοκράτις, ισχνή, ὕψηλὴ μέ χρυσᾶς διόπτρας, ἀλλ' ἀπεχθεστάτη τήν ὄψιν, ἡ βιασιτέρα καί ἀπληστοτέρα ὄλων, ἡ ὁποία περιφρονεῖ καί ἀποφεύγει ὡς ὄν μολυσμένον τήν Μαρίαν, ὠραίαν καί σεμνήν ὑπὸ τὰ ένδύματα τῆς χηρείας καί τους δακρυβρέκτους ὀφθαλμούς. Ἡ κόρη τοῦ λαοῦ, ἂν καί μελανείμων, διεγείρει τήν ἰδέαν προβάτου ἀφῶνου, ἐμπεσόντος εἰς λύκους.

Ἐπὶ τέλους τὸ σπαράττουσι. Οἱ δικηγόροι στρεψοδικοῦσι. Στηριχθέντες ἐφ' ἑνός ἄρθρου τοῦ Νόμου, ψυχροῦ καί σκληροτραχήλου ὡς αὐτοί,

καταλαμβάνουσι τήν οικίαν και άποδιώκουσι τήν χήραν κακήν κακώς. Έκείνη έγκαταλείπει έαυτήν. Ούτε έχει κανένα υπερασπιστήν, ούτε θέλει, ούτε δύναται να έχη, άνευ ύβριστικής ύπονοίας. Πτωχή νεάνις τί ισχύει άπέναντι πλουσιών και εύγενών; Μίαν έσπέρην, προηγουμένου ένός κιβωτίου εις τούς ώμους άχθοφόρου, έγκαταλείπει άδακρυς τά δώματα ένθα διήλθε σαν όνειρο ή εύτυχία της, διαβαίνει τήν εισοδον, έν ή δέν λάμπει πλέον ο μελιχρός λαμπτήρ ως άστρον δύσαν μετά τής εύτυχίας, — και άπέρχεται . . . Πενθούσαν τήν ύποδέχεται ο πατρικός οικίσκος με τό άνάρμοστόν του ένδυμα, τό σχεδόν ειρωνικόν φορεϊ ρόδινα, ως έβάφη όλίγας ήμέρας μετά τόν γάμον της . . .

Τήν άδικίαν ταύτην δέν εινε άνάγκη να πατάξη ούτε δριμύς χαρακτηρισμός, ούτε πικρά ειρωνεία έν τή γλώσση. Η ξηρά αφήγησις τών γεγονότων έν τοιαύτη περιπτώσει εινε ή καλλιτέρα μέθοδος. Κινείται ούτως ή αύτενέργεια του άναγνώστου, ο όποιος δύναται να αναγνώση πολλά μεταξύ τών γραμμών.

Έδω χρειάζεται μικρά διακοπή και άνάπαυσις. Το τέλος πρέπει να γραφεται με πολλήν ήσυχίαν, δια να μη φανή ο συγγραφεύς βιαζόμενος να τελειώση. Έν ω τó πρᾶγμα εινε πολύ φυσικόν, κάμνει πολύ κακήν έντύπωσιν και εις τούς άναγνώστας και εις τούς κριτικούς.

Πάλιν πτωχή . . . και επί πλέον δυστυχής. Τη άπομένει μόνον ή άνάμνησις ως όνειρου, άντανακλωμένη έντός τών γαλανών της όφθαλμών . . . Τήν βλέπω τόρα εμπρός μου με τά μαύρα, άντιτιθέμενα προς τήν ροδίνην όψιν του οικίσκου, τίς οίδε τί όνειροπολούσαν παρά τό παράθυρον, τό όποϊον έξωθεν περιθείει άνέρπων κισσός . . . Η καρδιά μου αίμάσσει πρό τής εικόνοσ και με καταλαμβάνει άγανάκτησις έναντίον τής τύχης και τών ανθρώπων. Η έναρετος αύτη και ώραία, ή άγαπήσασα τόσον, δέν έδικαιούτο να παιτή, παρά τής μοίρας ζώντα παρ'

αύτη τόν σύζυγόν της; αλλά και όταν αυτός απέθανε — διότι δέν ύπάρχει πλέον Μοίρα, — οι άνθρωποι δέν έπρεπε να τήν αφήσωσιν όπως τήν ειχεν εκείνος, εις άμειβήν του έρωτος και τής άυταπαρνησίας της; Φεϋ! ή κακία εύρε σύμμαχον τόν . . . δικηγόρον.

Η σκέψις αύτη, ή τόσον άπαισιόδοξος, δέν πρέπει να εκφρασθή ποτέ έν τή συνεχεία του διηγήματος. Αντί διηγηματογράφου, δηλ. ζωγράφου εκ του άληθοϋσ, θα έφαινόμην τότε νεφελώδης ιεροκήρυξ. Τούναντίον ή αρχική σκέψις πρέπει να ύπολανθάνη, να διαπνήη εκάστην γραμμήν, εκάστην λέξιν τής διηγήσεως, και να πκρίσταται άμέσως εις τήν πρώτην φιλοσοφικήν βλέψιν του άναγνώστου. Ούτως ύπό τά χαρκτηριστικά μιᾶς εικόνοσ κρύπτεται ή άφηρημένη ιδέα του ζωγράφου.

Και αποτελείται έως έδω τό διήγημα, αλλά δέν τελειώνει διότι τά διηγήματα δέν πρέπει να έχουν τέλος πλήρες—άν επιτρέπεται ή φράσις. Πρίν ή τó αντιγράψω—επί τής μιᾶς όψεως ταινιων χάρτου και καθαρά, προς εύκολίαν του τυπογράφου — πρέπει να επιθεωρήσω τό ύφος. Με τινας μεταθέσεις ή μεταβολάς, καθίσταται μουσικώτερα, άρμονικώτερα ή φράσις. Έν τή επιθεωρήσει άντικαθιστώ διαφυγοϋσαν άκυρολεξίαν, ή καλλύνω τήν εκφρασιν, διορθώνω άπροσεξίας ή άπκλείφω άσπλάγχχνως όσους εύρω πλατειασμούς. "Επειτα βασανίζω τήν λέξιν, βασανίζω τήν ιδεάν. "Ανθρωπος επιμελούμενος του ύφους του, επιμελείται επίσης και τών έννοιων του. Έν τή δημιουργική φιλολογία τό ύφος εινε τό πρώτον χαρακτηριστικόν δοκιμότητος και επιτυχίας. Πιστεύσατέ μοι εινε πρόληψις, έλεγχομένη ύπό φιλοσοφικών λόγων, τό ότι ύπάρχουν συγγραφείς καλλιτέχναι γράφοντες ώραίαν γλώσσαν και άσχημα πράγματα. Όραία γλώσσα τούναντίον εινε εκείνη, ή όποία άποδίδει ώραίας έννοίας. Σχολαστικόν δέ άκαλλές και βαρύ ύφος δέν ειμπορεί ποτέ να χαρκτηρίζη αξιανάγνωστον βιβλίον.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ.

